

Цитування:

Сліпич А. Л. Дизайнерсько-художні засоби формування візуального контексту в сучасному антропогенному середовищі. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 3. С. 123–130.

Сліпич Анатолій Леонідович,
доцент, в.о. завідувача кафедри графічного
дизайну Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтв,
заслужений діяч мистецтв України
<https://orcid.org/0009-0002-6230-1768>
aslipich@dakkim.edu.ua

Slipich A. (2024). Design and Art Tools Formation of Visual Context in Modern Anthropogenic Environment. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 3, 123–130 [in Ukrainian].

ДИЗАЙНЕРСЬКО-ХУДОЖНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОГО КОНТЕКСТУ В СУЧАСНОМУ АНТРОПОГЕННОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Мета статті – встановити дизайнерсько-художні засоби формування культурно-мистецького контексту сучасного антропогенного простору. **Методологія дослідження** передбачала застосування методів синтезу та аналізу із залученням міждисциплінарних зв'язків (архітектура, мистецтвознавство, культурологія, психологія, дизайн), що дало змогу опрацювати наявний теоретичний і практичний досвід з теми статті; метод теоретичного узагальнення використано для формулювання висновків щодо окресленої проблеми. **Наукова новизна** статті полягає в тому, що в ній актуалізовано питання ролі візуально-пластичної мови дизайну у формуванні комунікативно-культурного змісту антропогенного середовища. Висновки. Зі зміною соціокультурних, політико-економічних умов змінюються і вимоги людей до середовища їх перебування. Дизайнерсько-художні прийоми дають змогу динамічно скоригувати візуальний контекст простору, модернізувати його. Візуально-пластична мова дизайну сучасного антропогенного середовища представлена в художньо прикрашених нерухомих і рухомих об'єктах, їх частинах, що додають йому характеру та індивідуальності, викликають певні емоції в людей, які взаємодіють з таким простором. Формуванню нового візуального контексту середовища сприяє наявність у ньому муралів, графіті, вуличних трафаретів, стікер-арту, аерозольного мистецтва, постерів, фотошпалер, в'язаного графіті, мозаїк, світлодіодного мистецтва, медіафасадів, скульптур, відеомапінгу, 3D-зображень та ін. Несистемне, хаотичне формування візуального контексту простору може порушити його художню цілісність. Варто враховувати місце розташування об'єкта, його роль у загальній структурі середовища, архітектурно-історичний чи етнічний контекст.

Ключові слова: дизайн, антропогенне середовище, візуальний контекст, синтез архітектури і графіки, вуличне мистецтво, образотворче мистецтво.

Slipich Anatoliy, Honored Artist of Ukraine, Associate Professor, Acting Head of the Graphic Design Department, National Academy of Culture and Arts Management

Design and Art Tools Formation of Visual Context in Modern Anthropogenic Environment

The purpose of the article is to establish the design and artistic means of forming the cultural-artistic context of modern anthropogenic space. **The research methodology** involved the use of synthesis and analysis methods with the involvement of interdisciplinary connections (architecture, art history, cultural studies, psychology, design), which made it possible to develop the available theoretical and practical experience on the subject of the article; the method of theoretical generalisation was used to formulate conclusions regarding the outlined problem. **The scientific novelty** of the article lies in the fact that it actualises the issue of the role of the visual and plastic language of design in the formation of the communicative and cultural content of the anthropogenic environment. **Conclusions.** With the change of socio-cultural, political and economic conditions, people's requirements for their environment also change. Design and artistic techniques make it possible to dynamically adjust the visual context of the space, to modernise it. The visual plastic design language of the modern anthropogenic environment is presented in artistically decorated stationary and moving objects, their parts, which add character and individuality to it, cause certain emotions in people who interact with such a space. The presence of murals, graffiti, street stencils, sticker art, aerosol art, posters, photo wallpapers, knitted graffiti, mosaics, LED art, media facades, sculptures, video mapping contributes to the formation of a new visual context of the environment, 3D images. Unsystematic, chaotic formation of the visual context of the space can disrupt its artistic integrity. It is worth considering the location of the object, its role in the general structure of the environment, architectural, historical or ethnic context.

Keywords: design, anthropogenic environment, visual context, synthesis of architecture and graphics, street art, fine art.

Актуальність теми дослідження. Антропогенне середовище передбачає втручання людини в природний простір, його перетворення або створення нею нового, штучного. Прикладом такого є сучасне місто, що внаслідок інтенсивної урбанізації на сьогодні стає місцем проживання все більшої частини населення планети. Це актуалізує потребу у створенні таких для людей умов, які б сприяли комфортному їх перебуванню в такому середовищі, формуванню зрозумілих правил поведінки в ньому. Цьому сприяють, зокрема, зорові образи, які формують комунікативно-культурний зміст такого простору та мають як утилітарне значення (архітектура, комунікації, зелені насадження тощо), так й естетичне (художньо-образне представлення міста). Вигляд простору впливає на спосіб життя людей, їх поведінку, соціальні норми й традиції. Так, у британському Національному товаристві консультивання та психотерапії вважають, що міське середовище, у якому відсутні зорові стимули, мешканці сприймають як нудне, нецікаве, таке, що не надихає, – і це може негативно впливати на психічне здоров'я та якість життя людей загалом [18]. Окреслене вище зумовлює актуальність нашого дослідження та визначає його мету – встановити дизайнерсько-художні засоби формування культурно-мистецького ландшафту сучасного антропогенного простору.

Аналіз досліджень і публікацій. Культурно-мистецьке обличчя кожного міста залежить від його зовнішнього вигляду, що репрезентує його історію, традиції, цінності, робить його виразним і конкурентним серед інших антропогенних просторів. Вигляд сучасного міста має передбачати гармонійну взаємодію мистецтв, забезпечувати цілісність та єдність довкілля і визначати місце людини в такому просторі. Дослідники намагались окреслити чинники візуального комфорту містян. Так, на думку Ю. Шеменової, одним із них є вуличне мистецтво – ефективний засіб комунікації з мешканцями урбанізованого середовища [16, 282]. Роль стритарту в міському середовищі, що як вид образотворчого мистецтва порушує соціальні, історичні та філософські теми, а поряд з естетичною функцією виконує виховну, визначали Є. Лавріненко та О. Сергієнко [9]. Про використання на стінах будівель графіті

на тему індустрії моди зазначали С. Оганесян та А. Василенко. Вони вказували на застосування міських просторів фешн-індустрією з комерційною метою через колаборацію мистецтва та бізнесу або плагіат [12]. Досліджуючи урбан-арт, М. Жигайло порушила питання інтеграції в культурний ландшафт міста образотворчого мистецтва з яскраво вираженим урбаністичним стилем, розмежувала поняття вуличного мистецтва й вандалізму, визначила роль стритарту в естетизації міського простору; наголосила на потребі оцифровувати твори вуличного мистецтва, що мають культурне значення, впроваджувати GPS-навігатори і QR-коди для зручного їх пошуку. Вуличне мистецтво вчена за ступенем суспільного прийняття поділила на «власне вуличне мистецтво (street art) як стихійну діяльність, що може перебувати на стадії маргінальності, субкультурності і публічне мистецтво (public art) – санкціоновану міською владою творчу ініціативу» [5, 12]. Культурологічний аспект співвідношення дизайну й урбаністики розкриває Н. Золотарчук. Підхід у формуванні дизайну міського середовища, вважає науковиця, має полягати в оптимальному співвідношенні традиційного та інноваційного: інноваційним вона, зокрема, називає появу муралів як способу художнього оформлення зовнішнього вигляду міста та форми публічного діалогу з його мешканцями [7, 89]. Науковці М. Габрель, М. Космій і Т. Габрель, досліджуючи чинники духовного комфорту містян, вказували, що урбанізований простір існує «не лише в категоріях матеріальності простору, <...> місто має «проповідувати» сенси. <...> Мова міста, перенасичена текстами, ускладнює з ним «спілкування» [1, 188].

Отже, візуальний образ середовища, яке створює людина і в якому сама перебуває, прикладом якого є місто, важливий для формування умов комфортного в ньому перебування. Візуальний контекст міста визначає його впізнаваність, конкурентоспроможний соціокультурний та економічний потенціал, привабливість для проживання, що й зумовлює потребу в дослідженні дизайнерсько-художніх прийомів, які це забезпечують.

Виклад основного матеріалу. Візуальний контекст у середовищі являє собою сукупність візуальних елементів, які оточують певний

об'єкт або простір і впливають на його сприйняття. У природному середовищі це може бути ліс, річка, гори або інші природні елементи навколо об'єкта. В антропогенному, наприклад в архітектурі, – візуальний контекст включає архітектуру будівель, планування вулиць, парки, скульптури, колірну палітру фасадів, рекламу, транспортну інфраструктуру, природні елементи (як-от: річки, гори), освітлення. Візуальний контекст допомагає зрозуміти, як об'єкт вписується у своє оточення, як взаємодіє з іншими елементами, як його бачать люди, які перебувають у цьому просторі. Візуальний контекст міста стосується всіх візуальних елементів, які визначають його зовнішній вигляд і атмосферу. Він створює унікальний образ простору, який впливає на те, як мешканці і відвідувачі сприймають його, і визначає його індивідуальний «характер». Формування візуального контексту в антропогенному середовищі може відбуватися на таких ієрархічних рівнях: містобудівний ансамбль, архітектурний об'єкт чи предметні форми. На кожному із них сучасний дизайн як галузь візуальної трансформації середовища, вирішуючи комплекс архітектурно-художніх завдань, має враховувати досягнення мистецтв, науки й техніки, сприяти цілісності, гармонійності їх представлення в навколишньому середовищі, заохочувати людину перебувати в ньому.

На думку дослідників, дизайн є «особливим пластично-смісловим та одночасно утилітарно-художнім засобом комунікації міського середовища з оточенням» [3, 127]. І ця взаємодія передбачає насамперед реалізацію утилітарного завдання – допомогти людині орієнтуватися в просторі, зробити зрозумілою його функціонально-композиційну структуру. Так, визначати оптимальні шляхи пересування допомагають дорожня розмітка, знаки, назви вулиць, номери будинків, інформаційні табло, вказівники про розташування важливих об'єктів, туристичних пам'яток тощо. Високі будівлі, візуально впізнавані споруди стають орієнтирами для визначення місця перебування.

Друге завдання – естетико-художнє – забезпечує збагачення образно-смісловієї структури міста шляхом введення мистецько-сміслових акцентів (образів, символів, знаків). Візуальний контекст міста як художнє завдання передбачає створення або аналіз міського середовища з акцентом на його естетичну та символічну складову, формування зорових образів антропогенного

середовища шляхом його естетизації мистецькими засобами й трансляції з їх допомогою певних меседжів.

У цьому контексті архітектурне середовище міста є артмайданчиком для демонстрації мультикультуральності його мешканців. Втручання в нього оцінюють по-різному. Так, у документальному мініфільмі «Ательє» українські дизайнери-графіки вказали особливість вітчизняної візуальної культури міста, яка полягає у творчій свободі, відсутності шаблонів, що поруч з автентичними зображеннями співіснують типові. Загалом вони оцінили позитивно можливість в антропогенному просторі демонструвати власну мистецьку позицію [10]. Дехто ототожнює візуальне прикрашання міста за допомогою різних засобів з проявом девіантної поведінки, визначає як візуальний шум – «різновид міського забруднення, до якого належать рухомі чи статичні об'єкти, які не відповідають загальній стилістиці міста або його частини та не мають культурно-мистецької й естетичної цінності» [5, 14]. З психологічного погляду В. Соломенюк пояснила вибір тем для розписів архітектурних об'єктів проявом агресії, що зумовлено самотністю, нездатністю встановити контакт з оточенням, бажанням привернути до себе увагу [14]. Є. Лавріненко, та О. Сергієнко розписування екстер'єрів представили і як прояв вандалізму, що спільнота сприймає як шкоду для довкілля (зокрема, це стосується примітивних написів на будинках і парканах), і як приклади «дійсно гідного та інколи шедеврального сучасного мистецтва» [9, 37]. І. Гаврилаш застосування не співвідносних з архітектурним стилем зображень у монументальному мистецтві міста припустила за умови, якщо такий прояв контркультури як антитези являє собою твір мистецтва [2, 94]. При цьому М. Габрель, М. Космій і Т. Габрель наголошували, що «архітектура без емоцій і духовності, як і бездуховний автор, можуть творити функціонально досконалий, але духовно бідний чи агресивний об'єкт» [1, 189].

Візуально-пластична мова дизайну створеного людиною простору охоплює засоби виразності, які використовують для створення естетичних та функціональних об'єктів. Вона включає в себе різноманітні елементи та принципи, які формують загальний вигляд об'єкта або простору загалом. Зокрема, це вибір форм (геометричних чи органічних), що впливає на сприйняття об'єкта, його динамічність, статичність чи експресивність; лінії (прямі, ламані, хвилясті), які надають

композиції ритм, напрямки, енергію; колір, що визначає тональність роботи, створює контрасти, гармонію, виділяє окремі елементи; текстурні елементи, які підсилюють тактильні відчуття, що можуть бути як реальними, так і візуальними; просторове розташування елементів та використання перспективи або масштабу, що можуть стимулювати відчуття глибини, руху або взаємодії між елементами.

Міські простори дають необмежені можливості для того, щоб за допомогою мистецьких засобів донести певну інформацію до якомога ширшої аудиторії, на відміну від обмежених можливостей закритих просторів музеїв, галерей. Це можуть бути як великі твори мистецтва, нанесені на всю поверхню архітектурної споруди, так і незначні за розміром, акцентні, але не менш важливі для формування візуальних принад міста. Так, наприклад, фасади будівель, інших архітектурних конструкцій, прикрашені малюнками, предметами тощо, створюють враження гігантських полотен у відкритій артгалереї міста. Художнє оформлення урбанізованого середовища просто неба робить його ексклюзивним і неповторним. Характерною ознакою дизайну сучасного міста стали мурали – монументальний живопис, що передає певну ідею, є візитною карткою сучасного міста, збагачує його ідейно-культурними сенсами. Мурали вже стали звичною частиною міського простору, за ними навіть створюють прогулянкові маршрути, що свідчить про значний їх культурний потенціал. Як «мистецтво вуличних інтервенцій» [2, 94], що являє собою осучаснену форму традиції українців розписувати своє житло, мурали створюють враження світлин, які перенесли на стіну, 3D-зображень в архітектурі, що в результаті набуває культурного статусу. Цьому сприяє вибір технік, які художники використовують для створення ілюзії об'єму та глибини на плоскій поверхні: комбінування фарб, текстурне малювання, гра зі світлом, спотворення зображення тощо. У результаті такі твори здаються ближчими або віддаленішими, ніж є насправді, виступаючими або заглибленими, створюючи відчуття тривимірності. Такі зображення можуть виконувати акцентну роль щодо архітектурних споруд, як акомпанемент «посилювати виразність їх загального ладу і композиційних особливостей» [2, 94], естетизуючи антропогенний простір і збагачуючи його художніми образами. Мурали є способом порушувати важливі політичні,

соціальні, інші проблеми. Прикладом слугують зображення на підтримку України в її боротьбі з рф [13]. Так, у Парижі митець Seth створив роботу під назвою *L'Ukraine en marche* («Україна в дії»), на якій зобразив маленьку дівчинку-українку, яка замість того, щоб проживати щасливе дитинство, перебуває в іншій реальності – жорстокої війни. Колірний контраст: з одного боку, дівчинка, символ українського народу, у хроматичних кольорах, з іншого – ворожі панцирники в ахроматичних, що посилює візуально-інформаційний контраст. У Празі казахський художник Chemis теж використав образ дитини, щоб передати абсурдність і жорстокість для цивілізованого світу війни, яку затіяла рф проти українського народу. Дівчинка з недитячим поглядом, який передає набутий нею травматичний досвід, ховає під жовто-блакитним прапором казкових героїв. Символічно, що вони різнонаціональні: американський Мікі Маус, британський баранчик Шон, чеський Крот, польські Лелик і Болек, німецька бджілка Мая, що свідчить про місію українського народу захистити не тільки себе, а й цінності всього цивілізованого світу від імперських зазіхань російського диктатора. У Києві по вулиці Золотоустівська, 23 розташований мурал «Сім'я для чотирилапого». На ньому відбито події початку повномасштабного вторгнення рф в Україну, коли зооволонтерка Анастасія Тиха разом із чоловіком врятувала від війни близько 30 тварин, вивівши їх пішки з охопленого бойовими діями Ірпеня (рис. 1). В онлайн-виданні «Мурал-арт проти війни: бібліографічний огляд фото- та відеоматеріалів інтернет-ЗМІ» [11] автори представили міста, у яких на муралах – мегаполотнах, що через зорове сприйняття впливають на свідомість людей, оминаючи географічні, національні, мовні, культурні межі, – порушено питання війни в Україні.

Окремі мистецькі вкраплення в штучний простір можуть зробити його більш цікавим, емоційно насиченим, нешаблонним. Прикладом візуальних акцентів у місті можуть слугувати невеликі малюнки, наприклад британського вуличного художника Бенксі, який приховує від громадськості своє справжнє ім'я. Перебуваючи в Україні восени 2022 року, митець зробив серію графіті, авторство щодо семи він підтвердив. Так, на Майдані Незалежності на бетонних блоках зобразив дітей, які бавляться на гойдалці. Анонімний митець залишив також малюнки в Ірпені, Горенці та Бородянці як знак підтримки

українського народу в його боротьбі. Французький митець Джеймс Коломіна розмістив по Києву червоні мініінсталяції на підтримку українського народу в його боротьбі за незалежність. Своїми роботами він демонструє несправедливість і жорстокість нав'язаної Україні війни (рис. 2).

*Рис. 1. Мурали як реакція на суспільно-політичні події
Джерело: [13].*

Візуальний контекст простору може набувати й комічно-сатиричних відтінків, знімати психологічну напругу, дивувати нестандартним вирішенням. Так, французький стрит-художник Клет Абраам надає нового

сенсу дорожнім знакам. Його діяльність несанкціонована, проте його об'єкти вже стали туристичними та впізнаваними (рис. 3). Візуальні акценти можуть бути зображені як на статичних, так і на рухомих поверхнях, наприклад на громадському транспорті.

*Рис. 2. Малі архітектурні форми у формуванні комунікативно-культурного змісту міста
Джерело: [6].*

Художньо-графічні образи можуть сприяти оновленню візуально деградованих фасадів будівель, промислових зон, окремих їх елементів, предметів, надати їм друге дихання, зробити їх цікавими, затребуваними в інформаційно-культурному ландшафті міста. Ревіталізація старих споруд додає їм естетичної цінності та привабливості, перетворює занедбані будівлі на яскраві об'єкти, які привертають увагу мешканців і туристів. Активне використання кольору та графіки підвищує психологічний комфорт невизначених, художньо деградованих фасадів архітектурних об'єктів. Така робота потребує залучення професійних художників, які зможуть створити естетично привабливі

роботи, врахувати контекст й історію місця, щоб зберегти баланс між старим і новим. Прикладами є оновлені фасади промислових будівель у межах міста Львова: Львівський

завод радіоелектронної медичної апаратури (РЕМА), «Галичскло», завод електроприладів для радіолокації і зв'язку «Полярон».

Рис. 3. Роль митців у наповненні антропогенного простору емоціями
Джерело: [17].

Розпис будівель може бути здійснений у національному стилі. Це допомагає зберігати та популяризувати культурну спадщину народу, сприяє підтримці традиційних ремесел і мистецтв. Будівлі, прикрашені національними орнаментами, пробуджують патріотичні почуття в громадян, нагадують їм про їхні корені та культурні цінності, актуалізують усвідомлення себе частиною багатой давньої української культури. Одним із культурних надбань українців є техніка петриківського розпису. Застосування її в облаштуванні міського простору може значно покращити зовнішній вигляд будівель, додати їм естетичної привабливості, перетворити сірі, непримітні стіни на витвори мистецтва просто неба.

За рахунок зображення, накладеного на архітектурний об'єкт, виникає відчуття іншої форми цього об'єкта та смислового його наповнення. Візуальні прийоми дають змогу за допомогою нанесення фарби змінити сприйняття архітектурно-художнього ансамблю, усунути його чіткі межі, зробити об'ємним, атмосферним і досягнути при цьому естетичних і соціальних цілей. Імітація

просторових ефектів відбувається за рахунок спотворення на зображенні перспективи, створення відчуття руху, гри з масштабом, кольором тощо. На візуальний контекст антропогенного середовища впливає в ньому муралів, графіті, вуличних трафаретів, стикер-арт, аерозольного мистецтва, постерів, фотошпалер, в'язаного графіті, мозаїк, світлодіодного мистецтва, медіафасади, великі рекламні малюнки та ін. [15, 405]. Проте з розвитком технологій значно розширився сучасний арсенал художніх засобів формування інформаційно-візуального контексту міста. Різні види освітлення об'єктів монументального мистецтва, архітектури, міського та ландшафтного дизайну, відеомапінг, 3D-технології та інші засоби здатні кардинально змінювати візуальне сприйняття архітектурних форм і просторових ситуацій у місті, сформувати повністю новий простір.

Дослідники застерігають щодо несистемного, хаотичного формування візуального контексту простору, що може порушити його художню цілісність. Вони радять враховувати місце розташування

об'єкта, його роль у загальній структурі середовища [8], відповідати архітектурно-історичним чи етнічним контекстам. Наприклад, «у тих оазах міського середовища, де переважають будівлі готичного стилю, графічна мова знакової системи повинна нести характерні ознаки цього стилю і, звичайно, відрізнятися від графічного начертання знаків у склобетонному «хайтеківському» оточенні» [4, 12].

Наукова новизна статті полягає в тому, що в ній актуалізовано питання ролі візуально-пластичної мови дизайну у формуванні комунікативно-культурного змісту антропогенного середовища.

Висновки. Люди завжди потребували комфортних умов для свого існування. Зі зміною соціокультурних, політико-економічних умов змінюються і вимоги людей до середовища їх перебування. Дизайнерсько-художні прийоми дають змогу динамічно скоригувати візуальний контекст простору, модернізувати його. Візуально-пластична мова дизайну сучасного антропогенного середовища представлена у художньо прикрашених нерухомих і рухомих об'єктах, їх частинах, що додають йому характеру та індивідуальності, викликають певні емоції в людей, які взаємодіють з таким простором. Формуванню нового візуального контексту середовища сприяє наявність у ньому муралів, графіті, вуличних трафаретів, стикер-арту, аерозольного мистецтва, постерів, фотошпалер, в'язаного графіті, мозаїк, світлодіодного мистецтва, медіафасадів, скульптур, відеомапінгу, 3D-зображень та ін. Несистемне, хаотичне формування візуального контексту простору може порушити його художню цілісність. Варто враховувати місце розташування об'єкта, його роль у загальній структурі середовища, архітектурно-історичний чи етнічний контекст. Сучасне місто має відповідати фізичним та естетичним потребам людей, де є місце для справжнього мистецтва та творчості.

Література

1. Габрель М., Космій М., Габрель Т. Духовний комфорт і дух міста як урбаністичний феномен. *Просторовий розвиток*. 2023. № 3. С. 173–196.
2. Гаврилаш І. С. Мурал-арт як масовий культурний тренд у просторі сучасного українського міста. *Культурологічний альманах*. 2016. Вип. 3. С. 93–96.
3. Гула Є. П., Бистрякова В. Н., Осадча А. М. Урбанізація в дизайні. Мистецтвознавчі записки. 2018. Вип. 33. С. 127–134.
4. Дизайн систем візуальної інформації : навчальний посібник / О. В. Чемакіна, А. Л. Рубцов, В. О. Свірко, О. П. Олійник, Л. М. Акімова, О. В. Кузьмін. Херсон : Олді-плюс, 2019. 200 с.
5. Жигайло М. О. Проблема адаптивності вуличного мистецтва в соціокультурному просторі міста (український контекст). *Культура України*. 2021. № 74. С. 12–16.
6. Заблоцька О. 5 червоних скульптур у Києві до Дня Незалежності: де їх шукати. *Суспільне. Культура*. 29.08.2024. URL: <https://suspilne.media/culture/824111-5-cervonih-skulptur-u-kievi-do-dna-nezaleznosti-de-sukati/> (дата звернення: липень 2024).
7. Золотарчук Н. І. Дизайн та урбаністика: моделі співвідношення. *Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки* : матеріали V Всеукраїнського науково-практичного симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 14 травня 2021 р.). Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2021. С. 89–93.
8. Кисельов О. В., Русевич Т. В. Суперграфіка – сучасний метод гармонізації архітектурного простору. *Сучасна архітектурна освіта. Синтез мистецтв і гармонізація архітектурного простору* : матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції (Київ, 21 листопада 2019 р.). Київ : КНУБА, 2020. С. 63–65.
9. Лаврінченко Є., Сергієнко О. Стріт-арт як повноцінний та визнаний вид сучасного мистецтва з глибоким художнім концептом. *Гуманітарний вісник НУК*. 2022. С. 35–38.
10. Лесишин І. Мініфільм про візуальну культуру міста від українських дизайнерів. *The Village*. 22.08.2019. URL: <https://www.village.com.ua/village/culture/culture-news/288395-minifilm-pro-vizualnu-kulturu-mista-vid-ukrayinskih-dizayneriv> (дата звернення: липень 2024).
11. Мурал-арт проти війни : бібліографічний огляд фото- та відео-матеріалів інтернет-ЗМІ / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Наук. б-ка ім. М. Максимовича, Інформ.-бібліогр. від. ; упоряд. Н. В. Кошлякова ; за заг. ред. І. І. Тищенко ; наук. ред. д-р наук з соціальних комунікацій О. О. Сербін. Київ, 2022. 18 с.
12. Оганесян С., Василенко А. Графіті та фешн-арт як інноваційні тенденції мистецтва та бізнесу. *Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості* : матеріали II Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (Київ, 18 листопада 2021 р.). Київ : КНУТД, 2021. Т. 2. С. 142–146.
13. Смагіна А. Намалюю тобі Україну: ТОП муралів, що нагадують світові про підтримку українців. *Рубрика медіарішень. Все по полицях*. 23.07.2023. URL: <https://rubryka.com/article/murals-in-support-of-ukrainians/> (дата звернення: липень 2024).

14. Соломенюк В. А. Особливості прояву демонстративності та агресивності у авторів графіті. Київ : Національний авіаційний університет, 2021. 78 с.

15. Хома Н. М. Візуалізація як характеристика постмодерної політичної дії. *Гілея*. 2014. Вип. 89. С. 405–407.

16. Шеменюва Ю. Вуличне мистецтво як засіб спілкування з мешканцями міста. *Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство* : матеріали Міжнародного симпозіуму (Київ, 06 червня 2019 р.). Київ : НАКККиМ, 2019. С. 282–284.

17. Clet (@cletabraham). *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/cletabraham/> (дата звернення: липень 2024).

18. How your environment affects your mental health. NCPS. URL: <https://ncps.com/blog/posts/how-your-environment-affects-your-mental-health> (дата звернення: липень 2024).

References

1. Habrel, M., Kosmii, M., & Habrel, T. (2023). Spiritual Comfort and the Spirit of the City as an Urban Phenomenon. *Spatial Development*, 3, 173–196 [in Ukrainian].

2. Havrylash, I. S. (2016). Mural Art as a Mass Cultural Trend in the Space of a Modern Ukrainian City. *Cultural Almanac*, 3, 93–96 [in Ukrainian].

3. Hula, E. P., Bystriakova, V. N., & Osadcha, A. M. (2018). Urbanisation in Design. *Art Historical Notes*, 33, 127–134 [in Ukrainian].

4. Chemakina, O. V., Rubtsov, A. L., Svirko, V. O., Oliinyk, O. P., Akimova, L. M., & Kuzmin, O. V. (2019). Design of Visual Information Systems. Kherson [in Ukrainian].

5. Zhyhailo, M. O. (2021). Problem of Adaptability of Street Art in the Socio-Cultural Space of the City (Ukrainian Context). *Culture of Ukraine*, 74, 12–16 [in Ukrainian].

6. Zablotska, O. (29.08.2024). Five Red Sculptures in Kyiv for Independence Day: Where to Look for them. *Public. Culture*. URL: <https://suspilne.media/culture/824111-5-cervonih-skulptur-u-kievi-do-dna-nezaleznosti-de-sukati/> [in Ukrainian].

7. Zolotarchuk, N. I. (14.05.2021). Design and Urbanism: Relationship Models. *Conceptual Problems of the Development of Modern Humanitarian and Applied Science*: Proceedings of the 5th All-Ukrainian Scientific and Practical Symposium. Ivano-Frankivsk, 89–93 [in Ukrainian].

8. Kyseliov, O. V., & Rusevych, T. V. (21.11.2020). Supergraphics – a Modern Method of Harmonising Architectural Space. *Modern*

Architectural Education. Synthesis of Arts and Harmonisation of Architectural Space: Proceedings of the 11th All-Ukrainian Scientific Conference. Kyiv, 63–65 [in Ukrainian].

9. Lavrinenko, E., & Serhiienko, O. (2022). Street Art as Full-Fledged and Recognised Form of Modern Art with Deep Artistic Concept. *Humanitarian Bulletin of the National Academy of Sciences*, 35–38 [in Ukrainian].

10. Lesyshyn, I. (22.08.2019). Mini-Film about Visual Culture of the City by Ukrainian Designers. *The Village*. URL: <https://www.village.com.ua/village/culture/culture-news/288395-minifilm-pro-vizualnu-kulturu-mista-vid-ukrayinskih-dizayneriv> [in Ukrainian].

11. Koshliakova, V. (Compiler). (2022). Mural Art against the War: Bibliographic Review of Photo and Video Materials of Internet Media. Kyiv [in Ukrainian].

12. Ohanesian, S., & Vasylenko, A. (18.11.2021). Graffiti and Fashion Art as Innovative Trends in Art and Business. *Innovation in Education, Science and Business: Challenges and Opportunities*: Proceedings of the II All-Ukrainian conference of higher education graduates and young scientists. Kyiv, 2, 142–146 [in Ukrainian].

13. Smahina, A. (23.07.2023). I will paint you Ukraine: TOP murals reminding the world of support for Ukrainians. Head of media solutions. Everything on the shelves. URL: <https://rubryka.com/article/murals-in-support-of-ukrainians/> [in Ukrainian].

14. Solomeniuk, V. A. (2021). Peculiarities of Demonstrativeness and Aggressiveness in Graffiti Authors. Kyiv [in Ukrainian].

15. Homa, N. M. (2014). Visualisation as a Characteristic of Postmodern Political Action. *Gilead*, 89, 405–407 [in Ukrainian].

16. Shemeniova, Yu. (06.06.2019). Street art as a means of communication with city residents. *Cultural and Artistic Studies of the 21st Century: Scientific and Practical Partnership*: Proceedings of the International Symposium. Kyiv, 282–284 [in Ukrainian].

17. Clet (@cletabraham). (n.d.). *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/cletabraham/> [in English].

18. How your environment affects your mental health. (n.d.). NCPS. URL: <https://ncps.com/blog/posts/how-your-environment-affects-your-mental-health> [in English].

Стаття надійшла до редакції 15.07.2024
Отримано після доопрацювання 16.08.2024
Прийнято до друку 23.08.2024